ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER

της 15ης Ιουνίου 2000 [1]

1. Με αγωγή που άσκησε δυνάμει του άρθρου 181 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 238 ΕΚ), η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ζητεί από το Δικαστήριο να υποχρεώσει την εταιρία TVR-Tecnologie Vetroresina SpA (στο εξής: εναγομένη ή TVR), στην οποία προσάπτει αθέτηση συμβάσεως [2], να της επιστρέψει ορισμένα ποσά και να της καταβάλει αποζημίωση προς αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη.

I — Η σύμβαση

2. Η Επιτροπή συνήψε στις 13 Αυγούστου 1991 τη σύμβαση αριθ. 3440/1/0/187/91/6-BCR-I(30) με την εναγόμενη εταιρία και το Πανεπιστήμιο Brunel (στο εξής: Brunel) στο πλαίσιο του κοινοτικού προγράμματος έρευνας και ανα-

πτύξεως στον τομέα της εφαρμοσμένης μετεωρολογίας και των χημικών αναλύσεων [3]. Αντικείμενο της συμβάσεως ήταν η κατάρτιση μελέτης των συστημάτων και οργάνων μετρήσεως των προϊόντων που κατασκευάζονται από σύνθετα υλικά σύμφωνα με την τεχνική μέθοδο της winding filaments [ινοποιήσεως διά περιελίξεως].

3. Οι ασκούσες ευθέως επιρροή επί της διαφοράς ρήτρες της συμβάσεως έχουν ως εξής:

— Το πρόγραμμα είχε διάρκεια 36 μηνών αρχής γενομένης από τον επόμενο της υπογραφής της συμβάσεως μήνα (ήτοι από 1ης Σεπτεμβρίου 1991 έως 31 Αυγούστου 1994)· οποιαδήποτε καθυστέρηση έπρεπε να γνωστοποιηθεί πάραυτα στην Επιτροπή (ρήτρα 2). Η TVR όφειλε να αποστέλλει κάθε έξι μήνες έκθεση επί της εξελίξεως του προγράμματος και τελική έκθεση επί των επιτευχθέντων αποτελεσμάτων μετά την περάτωση του προγράμματος (ρήτρα 6.1).

— Η οικονομική εισφορά της Επιτροπής (το ανώτατο ύψος της οποίας ανερχόταν σε 584 000 ECU), μετά από μια πρώτη

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 — Στο μυθιστόρημα *Oblómov* του Iván A. Goncharov, δύο ήρωες μηχανορραφούν με σκοπό να αποσπάσουν από τον Iliá Ilich Oblómov τα περιουσιακά στοιχεία του και σχολιάζουν:
«— "Τουλάχιστον το συμβόλαιο τον κατάφερα να το υπογράψει! λέει ο Taránt iev".
[...]
— "Το συμβόλαιο υπογράφηκε! Δεν του το αφαίρεσαν."
...
— "Ασφαλώς, και είναι έγκυρο" πρόσθεσε ο Iván Matvéievich»
(I. A. Goncharov: *Oblómov*, ισπανική μετάφραση της Lydia Kúper de Velasco, εκδόσεις Alba, Βαρκελώνη, 1999, σ. 474 και 475).

3 — Απόφαση 88/418/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 1988 (ΕΕ L 206, σ. 29).

καταβολή ύψους 230 000 ECU, επρόκειτο να χωρήσει μέσω περιοδικών καταβολών με βάση έγγραφα εξόδων πιστοποιούντα τις πραγματοποιηθείσες δαπάνες. Η σύμβαση προέβλεπε ρητώς ότι η Επιτροπή θα κατέβαλλε τα ποσά στην εναγομένη, η οποία θα ήταν υπεύθυνη να μεταβιβάζει πάραυτα τα αναλογούντα στον έτερο συμβαλλόμενό της ποσά (ρήτρα 4).

4. Κάθε συμβαλλόμενος είχε τη δυνατότητα να καταγγείλει τη σύμβαση για έναν από τους προβλεπόμενους στο άρθρο 8 του παραρτήματος II της συμβάσεως (γενικοί όροι) λόγους. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή είχε την ευχέρεια να καταγγείλει, σύμφωνα με την παράγραφο 2, στοιχείο d, του ως άνω άρθρου, τη σύμβαση σε περίπτωση που ένας εκ των αντισυμβαλλομένων ή αμφότεροι δεν εκτελούσε οποιαδήποτε από τις υποχρεώσεις του, εκτός αν επικαλούνταν εύλογους και βάσιμους λόγους τεχνικής ή οικονομικής φύσεως, και εφόσον δεν είχε χωρήσει εκτέλεση σε ένα μήνα μετά την παραλαβή της έγγραφης οχλήσεως που θα είχε απευθύνει με συστημένη επιστολή η Επιτροπή.

5. Κατά τη διάταξη του άρθρου 12 του παραρτήματος II, οποιαδήποτε διαφορά σχετικά με τη σύμβαση εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Κατά τη ρήτρα 11 αυτής, η σύμβαση διέπεται από το ιταλικό δίκαιο.

II — Τα πραγματικά περιστατικά

6. Στις 20 Σεπτεμβρίου 1991 η Επιτροπή κατέβαλε στην TVR ως προκαταβολή για τις εργασίες που επρόκειτο να πραγματοποιηθούν το ποσό των 230 000 ECU, ενώ η TVR όφειλε, σύμφωνα με τη ρήτρα 4 της συμβάσεως, να μεταβιβάσει εξ αυτού ποσό ύψους 165 000 ECU στο Brunel. Πάντως, το Brunel ουδέποτε έλαβε το ποσό αυτό.

7. Με έγγραφα της 26ης Μαρτίου και 15ης Απριλίου 1993, η Επιτροπή όχλησε την TVR να εμβάσει το ως άνω ποσό στο Brunel, προειδοποιώντας την, με το δεύτερο από τα δύο έγγραφα, ότι επρόκειτο να καταγγείλει τη σύμβαση και να απαιτήσει την επιστροφή του προκαταβληθέντος ποσού, προσαυξημένου με τόκους, σε περίπτωση κατά την οποία η TVR δεν προσκόμιζε, εντός ενός μήνα, την απόδειξη ότι είχε προβεί στη σχετική πράξη που της είχε ζητηθεί.

8. Η Επιτροπή κοινοποίησε στις 26 Μαΐου 1993 στην TVR την απόφασή της να αναστείλει οποιαδήποτε χρηματοδότηση του προγράμματος από την ως άνω ημερομηνία.

9. Δεδομένου ότι το σχετικό ποσό ουδέποτε εμβάστηκε στο Brunel, η Επιτροπή κατήγγειλε, με έγγραφο της 31ης Ιανουαρίου 1994, τη σύμβαση με βάση το άρθρο 8, παράγραφος 2, στοιχείο d, του παραρτήματος II αυτής και απήτησε από την TVR να της επιστρέψει το ποσό των 165 000 ECU, προσαυξημένο με τόκους, υπολογιζόμενους σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφος 4, του ιδίου παραρτήματος.

Με δεύτερο έγγραφο που έφερε την ίδια ημερομηνία, η Επιτροπή απέρριψε το συγκεφαλαιωτικό κατάλογο των δαπανών που της απηύθυνε η TVR για το χρονικό διάστημα μεταξύ 1ης Σεπτεμβρίου 1992 και

26 Μαΐου 1993, καθώς και τον οριστικό υπολογισμό των εξόδων της.

Παράλληλα, η Επιτροπή κοινοποίησε στο Brunel την απόφασή της να καταγγείλει τη σύμβαση.

10. Η TVR διαβίβασε στις 24 Φεβρουαρίου 1994 νέο οριστικό κατάλογο δαπανών στην Επιτροπή, ενώ στις 15 Μαρτίου 1994 της υπέβαλε και ορισμένα συμπληρωματικά έγγραφα κατόπιν αιτήματος της Επιτροπής.

11. Με έγγραφο της 6ης Απριλίου 1994, η Επιτροπή γνωστοποίησε στην TVR ότι οι πληροφορίες που της διαβίβασε δεν ήσαν επαρκείς για να δικαιολογήσουν τον οριστικό υπολογισμό των εξόδων. Αντίθετα, δέχθηκε την τροποποιημένη εκκαθάριση για το πρώτο έτος του προγράμματος καθώς και ένα μέρος των εξόδων ταξιδίων που ενέπιπταν στο δεύτερο έτος.

12. Στηριζόμενη στα στοιχεία αυτά, η Επιτροπή υπολόγισε το ύψος των δαπανών στις οποίες υποβλήθηκε η TVR σε 37 386 ECU, το 50 % των οποίων (ήτοι 18 693 ECU) όφειλε να φέρει η Κοινότητα σύμφωνα με τη ρήτρα 3.2 της συμβάσεως. Κατόπιν αυτού, η Επιτροπή κάλεσε τον Ιούλιο του 1994 την TVR να της επιστρέψει τη διαφορά μεταξύ του ως άνω ποσού και του τμήματος της προκαταβολής που της αναλογούσε (ήτοι 65 000 ECU). Επομένως, η διαφορά ανερχόταν σε 46 307 ECU. Η εναγομένη απέρριψε την ως άνω εκκαθάριση των εξόδων με έγγραφο της 26ης Ιουλίου 1994. Εξάλλου, ζήτησε η σύμβαση να αποτελέσει αντικείμενο ελέγχου ελεγκτών.

13. Η Επιτροπή ανέθεσε στις 13 Αυγούστου 1993 στην εταιρία Ernst & Young να συντάξει έκθεση ελέγχου επί του πρώτου έτους εκτελέσεως της συμβάσεως (ήτοι επί της περιόδου μεταξύ 1ης Σεπτεμβρίου 1991 και 31ης Αυγούστου 1992).

14. Η Ernst & Young υπέβαλε στις 8 Σεπτεμβρίου 1994 την έκθεσή της, με την οποία επισήμανε ότι δεν ανηύρε αποδεικτικά στοιχεία περί μεταφοράς του ποσού των 165 000 ECU στο Brunel. Όσον αφορά τις αντιστοιχούσες σε εργατοώρες δαπάνες, οι ελεγκτές διευκρίνισαν, αφενός, ότι ο αριθμός των εργατοωρών που είχαν γνωστοποιηθεί στην Επιτροπή ήταν κατώτερος του αριθμού που είχε καταγραφεί στα βιβλία της TVR και, αφετέρου, η εναγομένη είχε υπολογίσει τις ώρες εργασίας του έτους 1992 σύμφωνα με κοστολόγιο που ίσχυε το 1991, γεγονός που επέτρεπε να υποτεθεί ότι οι πραγματικές δαπάνες ήσαν μεγαλύτερες από εκείνες που περιελάμβανε το υποβληθέν στην Επιτροπή οριστικό κόστος.

Η έκθεση της Ernst & Young κατέληγε επισημαίνοντας ότι, κατά την άποψή της, εξαιρουμένου του ύψους που έπρεπε να είχε μεταβιβαστεί στο Brunel, τα υποβληθέντα έξοδα αντιστοιχούσαν προς εκείνα που είχαν καταγραφεί στα βιβλία της TVR και ήσαν σύμφωνα προς τις διατάξεις της συμβάσεως.

15. Η Επιτροπή διαβίβασε στις 30 Σεπτεμβρίου 1994 ποσό 165 000 ECU στο Brunel, αφού προηγουμένως έλεγξε τις δηλωθείσες από το ως άνω πανεπιστήμιο δαπάνες και την εργασία που είχε πραγματοποιήσει σε εκτέλεση της συμβάσεως.

16. Με έγγραφο της 22ας Ιουνίου 1995, η Επιτροπή όχλησε επίσημα την εναγομένη, απαιτώντας να της επιστρέψει ποσό 203 775 ECU, που αντιστοιχούσε στο ποσό των 165 000 ECU που όφειλε να μεταβιβάσει στο Brunel, προσαυξημένο με τόκους, στο οποίο προστίθενται 46 307 ECU, ήτοι η διαφορά μεταξύ του κόστους των εργασιών που όντως πραγματοποίησε η TVR σε εκτέλεση της συμβάσεως και της προκαταβολής στην οποία είχε προβεί η Επιτροπή στις 20 Σεπτεμβρίου 1991.

17. Ενώπιον της αδράνειας της TVR, η Επιτροπή κίνησε την παρούσα δίκη ενώπιον του Δικαστηρίου, από το οποίο ζητεί να υποχρεώσει την εναγομένη να της επιστρέψει το ποσό των 211 307 ECU, προσαυξημένο με τους συναφείς τόκους, και να της καταβάλει το ποσό των 20 000 ECU προς αποκατάσταση της ζημίας. Ζητεί επίσης από το Δικαστήριο να καταδικάσει την εναγομένη στα δικαστικά έξοδα.

III — Το παραδεκτό της αγωγής

18. Η TVR ισχυρίζεται ότι η αγωγή είναι απαράδεκτη δοθέντος ότι, δυνάμει του ιταλικού δικαίου που διέπει τη σύμβαση και ειδικότερα του άρθρου 1458 [4] του αστικού κώδικα, η λόγω αθετήσεως της συμβάσεως λύση της δεν συνεπάγεται την υποχρέωση αποδόσεως παρά μόνον αν η λύση έχει απαγγελθεί μέσω δικαστικής αποφάσεως. Ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να ζητεί την επιστροφή των καταβληθέντων σε εκτέλεση της συμβάσεως ποσών δεδομένου ότι δεν ζήτησε από το Δικαστήριο τη λύση της συμβάσεως λόγω αθετήσεως.

19. Με το υπόμνημά της απαντήσεως, η Επιτροπή αντικρούει, πρώτον, υποστηρίζοντας ότι τήρησε τη διαδικασία καταγγελίας λόγω αθετήσεως όπως προβλέπει η σύμβαση. Δεδομένου ότι η σύμβαση λύθηκε ήδη αυτοδικαίως, ουδείς λόγος υφίσταται να ζητηθεί από το Δικαστήριο η έκδοση αναγνωριστικής αποφάσεως.

Ακολούθως, η Επιτροπή επικαλείται τη νομολογία του Corte suprema di cassazione επί του άρθρου 1453 του ιταλικού αστικού κώδικα σε θέματα λύσεως των συμβάσεων. Σύμφωνα με τη νομολογία αυτή, δεν απαιτείται η βούληση περί λύσεως της συμβάσεως λόγω αθετήσεώς της να απορρέει από ρητό αίτημα υποβαλλόμενο ενώπιον δικαστηρίου, δεδομένου ότι η βούληση αυτή μπορεί να εμπεριέχεται σιωπηρώς σε άλλα αιτήματα, ενστάσεις ή δικόγραφα, τα οποία, έστω και

4 — Στο υπόμνημά της αντικρούσεως, η εναγομένη αναφέρεται εσφαλμένα στο άρθρο 1958 του ιταλικού αστικού κώδικα. Το κείμενο του άρθρου 1458 έχει ως εξής: «Η λύση της συμβάσεως λόγω αθετήσεως παράγει αναδρομικά αποτελέσματα για τους συμβαλλομένους, εκτός και αν πρόκειται για συμβάσεις συνεχούς ή περιοδικής εκτελέσεως, περιπτώσεις όπου τα αποτελέσματα της καταγγελίας δεν αφορούν τις ήδη παρασχεθείσες παροχές. Ακόμη και όταν προβλέπεται ρητώς από τη σύμβαση, η λύση της δεν αφορά τα γεγεννημένα υπέρ τρίτων δικαιώματα, υπό την επιφύλαξη των αποτελεσμάτων της εγγραφής των αγωγών με αντικείμενο την καταγγελία».

αν το περιεχόμενο τους διαφέρει, εξυπονοούν το αίτημα της καταγγελίας [5]. Κατά την Επιτροπή, το Corte suprema di cassazione αναγνώρισε ειδικότερα ότι η βούληση λύσεως μιας συμβάσεως μπορεί να εμπεριέχεται σιωπηρώς στην αίτηση με την οποία ένας συμβαλλόμενος ζητεί δικαστικώς να υποχρεωθεί ο αθετήσας την υποχρέωσή του αντισυμβαλλόμενος να επιστρέψει το ποσό που του είχε καταβληθεί κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως [6].

Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο, μολονότι το θεωρεί περιττό δοθέντος ότι το αίτημα περί αναγνωρίσεως της λύσεως εμπεριέχεται εν πάση περιπτώσει σιωπηρώς στα αιτήματα περί επιστροφής της χρηματοδοτήσεως και αποκαταστάσεως των ζημιών, η Επιτροπή ζήτησε από το Δικαστήριο να αναγνωρίσει την εν τοις πράγμασι καταγγελία της συμβάσεως.

20. Με την απόφαση Επιτροπή κατά SNUA [7], στην οποία προτίθεμαι να επανέλθω κατωτέρω, το Δικαστήριο απέρριψε παρεμφερή ένσταση απαραδέκτου αφού προηγουμένως έλεγξε το κύρος της μονομερούς καταγγελίας της συμβάσεως εκ μέρους της Επιτροπής [8]. Όπως προκύπτει από τη νομολογία αυτή, πρέπει να εξεταστεί αν η σύμβαση που είχε συνάψει η Επιτροπή με την TVR λύθηκε αυτοδικαίως λόγω αθετήσεως των υποχρεώσεων της τελευταίας.

21. Κατά την Επιτροπή, η σύμβαση καταγγέλθηκε κατ' εφαρμογή της διαλυτικής αιρέσεως που περιλαμβάνει. Μολονότι η εναγομένη δεν επικαλέστηκε την ακυρότητα της ρήτρας αυτής, πιστεύω ότι είναι χρήσιμες ορισμένες επί του θέματος παρατηρήσεις.

Α — *Το κύρος της συμβατικής διαλυτικής αιρέσεως*

22. Οι διαλυτικές αιρέσεις των συμβάσεων διέπονται από το άρθρο 1456 του ιταλικού αστικού κώδικα [9], το οποίο παρέχει στα συμβαλλόμενα μέρη τη δυνατότητα να συμφωνούν, ρητώς, ότι η σύμβαση λύεται αυτοδικαίως σε περίπτωση αθετήσεως *συγκεκριμένης υποχρεώσεως*. Σύμφωνα με τη νομολογία του Corte suprema di cassazione, πρέπει να πληρούνται δύο προϋποθέσεις προκειμένου ο ένας από τους συμβαλλόμενους να μπορεί να καταγγείλει μονομερώς τη σύμβαση επικαλούμενος διαλυτική αίρεση της συμβάσεως. Αφενός, πρέπει η ρήτρα αυτή να είναι έγκυρη και, αφετέρου, η αθέτηση να βαρύνει τον αντισυμβαλλόμενο.

23. Όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση, το Corte suprema di cassazione ερμήνευσε το άρθρο 1456 του ιταλικού αστικού κώδικα υπό την έννοια ότι, για να είναι έγκυρη, η διαλυτική αίρεση πρέπει να αναφέρεται σε συγκεκριμένες υποχρεώσεις απορρέουσες από τη σύμβαση, οπότε πρέπει να λογίζονται

5 — Απόφαση αριθ. 4591 του Corte suprema di cassazione της 15ης Ιουλίου 1980.

6 — Αποφάσεις του Corte suprema di cassazione αριθ. 3217 της 4ης Οκτωβρίου 1976, αριθ. 4591 της 15ης Ιουλίου 1980 και αριθ. 1908 της 22ας Φεβρουαρίου 1992.

7 — Απόφαση της 27ης Απριλίου 1999, C-69/97 (Συλλογή 1999, σ. I-2363).

8 — Δεν είναι η πρώτη υπόθεση, στα πλαίσια της οποίας το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί αιτήματος επιστροφής ποσών και αποκαταστάσεως ζημιών που είχε υποβάλει η Επιτροπή χωρίς προηγουμένως να ζητήσει από το Δικαστήριο να αναγνωρίσει τη λύση της συμβάσεως λόγω αθετήσεως: βλ. αποφάσεις της 10ης Ιουνίου 1999, C-334/94, Επιτροπή κατά Montorio (Συλλογή 1999, σ. I-3387), και της 25ης Φεβρουαρίου 1999, C-65/97, Επιτροπή κατά Cascina Laura και Garibaldi (Συλλογή 1999, σ. I-1017).

9 — Το ανωτέρω άρθρο ορίζει τα εξής: «Οι συμβαλλόμενοι μπορούν να συμφωνήσουν ρητώς ότι η σύμβαση λύεται σε περίπτωση μη εκτελέσεως, σύμφωνα με τους προβλεπόμενους όρους, συγκεκριμένης υποχρεώσεως. Σε παρόμοια περίπτωση, η λύση επέρχεται αυτοδικαίως οσάκις ο ενδιαφερόμενος συμβαλλόμενος κοινοποιεί στον αντισυμβαλλόμενο ότι προτίθεται να κάνει χρήση της διαλυτικής αιρέσεως.»

ως «ρήτρες ύφους» και ως εκ τούτου ανενεργές όσες αναφέρονται εν γένει στην αθέτηση όλων των υποχρεώσεων που περιλαμβάνει η σύμβαση [10]. Οι ως άνω ρήτρες ύφους δεν επιτρέπουν στους συμβαλλόμενους να καταγγέλλουν μονομερώς τη σύμβαση: οφείλουν να το πράττουν διά της δικαστικής οδού.

24. Ασφαλώς, ενόψει της νομολογίας του Corte suprema di cassazione, η διαλυτική αίρεση που περιλαμβάνεται στη σύμβαση της Επιτροπής με την TVR θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ρήτρα ύφους. Πράγματι, όπως ήδη επισήμανα, η Επιτροπή επιφύλασσε εις εαυτήν το δικαίωμα να καταγγείλει τη σύμβαση αν ένας εκ των δύο αντισυμβαλλομένων ή και αμφότεροι αθετούσαν *οποιαδήποτε από τις υποχρεώσεις τους.*

25. Πάντως, θεωρώ ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η συναφθείσα μεταξύ της Επιτροπής και της TVR σύμβαση μπορεί να εξαιρεθεί από το προαπαιτούμενο της εξειδικεύσεως της υποχρεώσεως, η αθέτηση της οποίας μπορεί να οδηγήσει σε καταγγελία της συμβάσεως.

26. Με την προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά SNUA, η περιληφθείσα στη σύμβαση μεταξύ της Επιτροπής και της εναγομένης επιχειρήσεως διαλυτική αίρεση, η οποία διείπετο επίσης από το ιταλικό δίκαιο, ήταν διατυπωμένη κατά διαφορετικό τρόπο ορίζοντας ότι η σύμβαση μπορούσε να καταγγελθεί «αυτοδικαίως από την Επιτροπή σε περίπτωση μη εκπληρώσεως, από τον συμβαλλόμενο, μιας από τις υποχρεώσεις που υπέχει από την παρούσα σύμβαση, *ειδικότερα σε περίπτωση μη τηρήσεως των διατάξεων του άρθρου 4.3* [...]» [11]. Η τελευταία αυτή διευκρίνιση ώθησε το Δικαστήριο στην εκτίμηση ότι η διαλυτική αίρεση ήταν σύμφωνη προς την προϋπόθεση της εξειδικεύσεως από την οποία η νομολογία του Corte suprema di cassazione εξαρτούσε την εφαρμογή του άρθρου 1456 του ιταλικού αστικού κώδικα.

27. Εντούτοις, η εναγομένη επιχείρηση υποστήριξε ότι, όπως αναγνώρισε η Επιτροπή, η αθέτηση της συμβάσεως οφειλόταν σε λόγους ανωτέρας βίας, οπότε δεν μπορούσε να της προσαφθεί κανένα πταίσμα, με αποτέλεσμα ότι η περιλαμβανόμενη στη σύμβαση ρητή διαλυτική αίρεση, η εφαρμογή της οποίας εξηρτάτο από την προϋπόθεση ότι η αθέτηση βαρύνει τον ένα από τους δύο αντισυμβαλλόμενους, δεν μπορούσε να τύχει εφαρμογής στην περίπτωσή της.

28. Το Δικαστήριο απέρριψε τον ως άνω ισχυρισμό και έκρινε ότι, όπως προέκυπτε από την ανωτέρω διαλυτική αίρεση, η ευχέρεια αυτεπάγγελτης καταγγελίας δεν εξηρτάτο από το υποστατό πταίσματος του αντισυμβαλλόμενου αλλά αποκλειστικά από την προϋπόθεση της μη εκτελέσεως ορισμένων συμβατικών υποχρεώσεων, ανεξάρτητα από την αιτία ή την προέλευση.

10 — Βλ., επί παραδείγματι, την υπ' αριθ. 3119 απόφαση του Corte suprema di cassazione της 23ης Μαΐου 1985 (Rep. Giur. it., *Obbligazioni e contratti*, αριθ. 393), καθώς και την υπ' αριθ. 5169 απόφαση του ιδίου της 2ας Ιουνίου 1990 (Rep. Giur. it., *Obbligazioni e contratti*, αριθ. 447). Οι Ιταλοί αστικολόγοι συμφωνούν απόλυτα επί του σημείου αυτού: βλ., επί παραδείγματι, L. Mosco, *La risoluzione del contratto per inadempimento*, εκδ. Eugenio Jovene, Νεάπολη, 1950, σ. 196 έως 201, και R. Sacco και G. De Nova, *Trattato di diritto civile*, Unione Tipografico — Editrice Torinese, Τορίνο, σ. 624.

11 — Η υπογράμμιση δική μου. Το άρθρο 4.3 της συμβάσεως αναφερόταν σε περιοδικές εκθέσεις που είχε δεσμευθεί ο αντισυμβαλλόμενος να υποβάλλει στην Επιτροπή.

Το Δικαστήριο πρόσθεσε ότι: «Καίτοι είναι αληθές ότι η νομολογία του Corte suprema di cassazione εξαρτά την εφαρμογή των ρητών διαλυτικών αιρέσεων που διέπονται από το άρθρο 1456 του ιταλικού αστικού κώδικα από την προϋπόθεση καταλογισμού της μη εκτελέσεως της συμβάσεως στον υπερήμερο συμβαλλόμενο, εντούτοις, με το άρθρο 1322, ο κώδικας αυτός αναγνωρίζει στους συμβαλλομένους, στο πλαίσιο της ελευθερίας των συμβάσεων, το δικαίωμα να καθορίζουν ελεύθερα το περιεχόμενο της συμβάσεως εντός των ορίων που θέτει ο νόμος. Κατά συνέπεια, δεν απαγορεύεται στους συμβαλλομένους να επιλέξουν να περιλάβουν στη σύμβαση διαλυτική αίρεση, η πλήρωση της οποίας δεν προϋποθέτει τη δυνατότητα καταλογισμού της μη εκτελέσεως στον συμβαλλόμενο, κατά παρέκκλιση από το γενικό καθεστώς των συμβάσεων του ιταλικού δικαίου» [12].

29. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ήταν προφανής η πρόθεση των συμβαλλομένων να προβλέψουν ειδικές διαδικασίες καταγγελίας της συμβάσεως, ενόψει ιδίως της ειδικής φύσεως των σχέσεων μεταξύ της Κοινότητας και της επιχειρήσεως στην οποία η πρώτη είχε χορηγήσει ενίσχυση και των πρακτικών δυνατοτήτων της Επιτροπής να παρακολουθεί την εκτέλεση του προγράμματος εργασιών οι οποίες εξηρτώντο άμεσα από τις εκθέσεις που όφειλε να της διαβιβάζει ο συμβαλλόμενος βάσει του άρθρου 4.3 της συμβάσεως. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο το Δικαστήριο συνήγαγε ότι η Επιτροπή ορθώς στηρίχθηκε στην περιληφθείσα στη σύμβαση διαλυτική αίρεση για να την καταγγείλει αυτοδικαίως.

30. Κατ' εμέ, τα κριτήρια των οποίων έκανε χρήση το Δικαστήριο επ' ευκαιρία της προϋποθέσεως καταλογισμού της συμβατικής αθετήσεως μπορούν να εφαρμοστούν καθ' όμοιο τρόπο και στην επιβαλλόμενη και από το ιταλικό δίκαιο προϋπόθεση της εξειδικεύσεως, η οποία έγκειται στο ότι πρέπει να προσδιορίζονται οι υποχρεώσεις επί των οποίων τυγχάνουν εφαρμογής οι ως άνω αιρέσεις.

31. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να υποστηριχθεί ότι, κάνοντας χρήση της αυτονομίας της βουλήσεως επί συμβάσεων που αναγνωρίζει το άρθρο 1322 του ιταλικού αστικού κώδικα και λαμβανομένης υπόψη της ειδικής φύσεως των σχέσεως μεταξύ της Επιτροπής και της επιχειρήσεως στην οποία χορηγείται ενίσχυση [13], οι συμβαλλόμενοι έκαναν χρήση της αναγνωριζόμενης στο άρθρο 1322 του αστικού κώδικα αυτονομίας της βουλήσεως επί συμβάσεων και συνομολόγησαν ελευθέρως με τη σύμβαση ότι *οποιαδήποτε* αθέτηση των συμβατικών υποχρεώσεών της εκ μέρους της TVR θα παρείχε την ευχέρεια στην Επιτροπή να καταγγείλει τη σύμβαση σε αντίθεση προς τους εφαρμοστέους κανόνες του ιταλικού δικαίου. Η σαφήνεια και ακρίβεια με την οποία οι συμβαλλόμενοι ρύθμισαν, στα πλαίσια της συμβάσεως, τη διαδικασία και τις συνέπειες της καταγγελίας της από την Επιτροπή σε περίπτωση αθετήσεως εκ μέρους της TVR επιρρωννύουν την εκτίμηση αυτή, λαμβανομένης υπόψη, ειδικότερα, της αρχής της καλής

12 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 7 απόφαση Επιτροπή κατά SNUA, σκέψη 23.

13 — Έχει ενδιαφέρον να επισημανθεί η άποψη του καθηγητή Draetta επί του θέματος αυτού. Κατ' αυτόν, οι συναπτόμενες μεταξύ της Κοινότητας και των ιδιωτών συμβάσεις πρέπει να θεωρούνται ως *διεθνείς συμβάσεις*, για τις οποίες η ιταλική νομολογία δέχεται ότι οι συμβαλλόμενοι μπορούν να συμφωνούν ότι δεν τυγχάνουν εφαρμογής ορισμένοι κανόνες, ακόμη και επιτακτικής φύσεως, της εθνικής νομοθεσίας του ενός των συμβαλλομένων ή του lex fori (όπως οι κανόνες των άρθρων 1341 και 1342 του ιταλικού αστικού κώδικα σε θέματα ρητής συναινέσεως επί των καταχρηστικών ρητρών) (U. Draetta, «Corte di Giustizia CEE e contratti internazionali: l'art. 181 del Trattato di Roma», *Diritto del commercio internazionale*, Εκδ. Giuffrè, Μιλάνο, 1989). Η σύμβαση που υπέγραψε η Επιτροπή με την TVR και, ειδικότερα, το παράρτημα ΙΙ αυτής εμφανίζουν όντως όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτού που αποκαλείται κατά συνθήκη, στο διεθνές εμπόριο, «self-regulatory contract», ήτοι σύμβαση, στα πλαίσια της οποίας οι συμβαλλόμενοι ρυθμίζουν λεπτομερώς όλες τις εφαρμοστέες επί της εκτελέσεως και της λύσεώς της διατάξεις («termination by default») της συμβάσεως (βλ. M. Bianchi και D. Saluzzo, *I contratti internazionali*, Il Sole 24 Ore, Μιλάνο, 1997).

πίστως επί συμβάσεων στην οποία αναφέρθηκε η Επιτροπή με το υπόμνημά της απαντήσεως [14].

32. Ακολούθως, επιβάλλεται να ελεγχθεί το υποστατό της προσαπτομένης στην εναγομένη μη εκτελέσεως (που έγκειται στη μεταφορά στο Brunel του ποσού των 165 000 ECU) και το αν η Επιτροπή τήρησε την προβλεπόμενη στη ρήτρα διαιτησίας διαδικασία.

14 — Για την πληρότητα της αναλύσεως αυτής, θεωρώ πρόσφορο να επισημάνω ότι, κατά την άποψή μου, η μονομερής καταγγελία της συμβάσεως εκ μέρους της Επιτροπής μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως έγκυρη κατ' εφαρμογή του άρθρου 1454 του ιταλικού αστικού κώδικα. Η ως άνω διάταξη προβλέπει ότι, όταν ο ένας συμβαλλόμενος δεν εκπληρώνει την παροχή του, ο αντισυμβαλλόμενος μπορεί να του ζητήσει εγγράφως να προβεί στην εκπλήρωση εντός εύλογης προθεσμίας, δηλώνοντας ότι, αν, μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής, η παροχή δεν εκπληρωθεί, η σύμβαση θα θεωρηθεί ως αυτοδικαίως καταγγελθείσα. Για να καταστεί εφικτή η σύμφωνα προς το άρθρο 1454 καταγγελία συμβάσεως, πρέπει να πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις: ο υπερήμερος συμβαλλόμενος πρέπει να έχει οχληθεί εγγράφως, ο οχλήσας συμβαλλόμενος οφείλει να ορίσει στον πρώτο συγκεκριμένη και εύλογη προθεσμία, η οποία, κατ' αρχήν, δεν μπορεί να είναι κατώτερη των δεκαπέντε ημερών, και να διευκρινίσει ρητώς τη βούλησή του να καταγγείλει τη σύμβαση σε περίπτωση μη εκτελέσεως εκ μέρους του αντισυμβαλλόμενου των υποχρεώσεών του εντός της προθεσμίας αυτής.
Σύμφωνα με το ιταλικό δίκαιο, ο δικαστής περιορίζεται σε παρόμοιες περιπτώσεις να ελέγξει αν πληρούνται οι ως άνω προϋποθέσεις, αν η μη εκτέλεση καταλογίζεται στον υπερήμερο αντισυμβαλλόμενο και, σε αντίθεση προς ό,τι συμβαίνει στην περίπτωση καταγγελίας βάσει ρητής διαλυτικής αιρέσεως, αν η ως άνω μη εκτέλεση μπορεί να χαρακτηριστεί ως σημαντική για τους σκοπούς του άρθρου 1455 του ιταλικού αστικού κώδικα. Όπως ακριβώς συμβαίνει σε περίπτωση ρητής διαλυτικής αιρέσεως, η απόφαση του Ιταλού δικαστή είναι αναγνωριστική της λύσεως της συμβάσεως και όχι διαπλαστική, δοθέντος ότι η λύση χωρεί αυτοδικαίως αφ' ης στιγμής πληρούνται οι προϋποθέσεις.
Κατ' εμέ, η περιλαμβανόμενη στο έγγραφο που απηύθυνε η Επιτροπή προς την εναγομένη στις 15 Απριλίου 1993 όχληση πληροί όλες τις τυπικές προϋποθέσεις του άρθρου 1454 του ιταλικού αστικού κώδικα. Εξάλλου, πρέπει να κριθεί αν πληρούνται εν προκειμένω η προϋπόθεση του καταλογισμού της μη εκτελέσεως στον υπερήμερο συμβαλλόμενο. Τέλος, όσον αφορά τη σημασία της καταλογιζόμενης στην TVR μη εκτελέσεως σε σχέση με τη γενική οικονομία της συμβάσεως, είναι αναμφισβήτητο ότι η υποχρέωση μεταβιβάσεως στον έτερο συμβαλλόμενο της εναγομένης, ήτοι στο Brunel, του ποσού που προοριζόταν γι' αυτό ως αμοιβή της πραγματοποιηθείσας στο πλαίσιο της συμβάσεως εργασίας πρέπει να θεωρηθεί ως ουσιώδης υποχρέωση, η αθέτηση της οποίας μπορούσε να οδηγήσει στην εκ μέρους της Επιτροπής καταγγελία της συμβάσεως.

Β — *Η συμβατική αθέτηση της υποχρεώσεως της εναγομένης*

33. Με το υπόμνημά της αντικρούσεως, η TVR ισχυρίζεται ότι εκ των 230 000 ECU του εμβάσματος της Επιτροπής προς το Istituto bancario San Paolo στο Τορίνο, το ποσό των 65 000 πιστώθηκε στον λογαριασμό της εναγομένης και 165 000 μεταφέρθηκαν απευθείας από την τράπεζα προς το Brunel. Εντούτοις, το Brunel ουδέποτε έλαβε το ανωτέρω ποσό λόγω μη πληρότητας ορισμένων στοιχείων του δικαιούχου (ήτοι του ονόματος της τράπεζάς του και των αφορώντων τον τρεχούμενο λογαριασμό του στοιχείων). Η TVR ισχυρίζεται ότι προέβη επανειλημμένα σε διαβήματα προκειμένου να καταβληθεί το ανωτέρω ποσό αλλ' ανεπιτυχώς. Προσθέτει ότι στις 31 Οκτωβρίου 1993 διέκοψε τις σχέσεις της με το οικείο τραπεζικό ίδρυμα και προέκυψε μεταξύ τους διαφορά λόγω του ότι το τελευταίο χρέωσε με υπερβολικούς τόκους τον λογαριασμό της πρώτης. Η εναγομένη ισχυρίζεται ότι θα ήταν πρόσφορο η Επιτροπή να ενημερωθεί από το Istituto bancario San Paolo επί της τύχης του επίμαχου ποσού και να του ζητήσει την επιστροφή του, προσθέτοντας ότι «προφανώς παρακρατήθηκε από το Istituto λόγω της διαφοράς του με την TVR».

34. Είναι προφανές ότι η TVR δεν εξεπλήρωσε τις συμβατικές υποχρεώσεις της στον βαθμό που η σύμβαση διευκρινίζει ότι έπρεπε να εμβάσει στο Brunel τα χρηματικά ποσά που είχε λάβει συναφώς από την Επιτροπή. Πράγματι, δεν αμφισβητείται ότι τα 165 000 ECU που της είχε αποστείλει η Επιτροπή και που όφειλε αμέσως να εμβάσει στο Brunel ουδέποτε περιήλθαν στο τελευταίο. Η TVR ήταν υπεύθυνη για την πραγματοποίηση της μεταφοράς του ποσού αυτού και το γεγονός ότι τρίτος (ένα τραπεζικό ίδρυμα)

εκπληροί με τον καλύτερο ή τον χειρότερο τρόπο την αποστολή που του ανέθεσε, με ίδια πρωτοβουλία, η TVR, ήτοι την εκτέλεση του εμβάσματος, δεν την απαλλάσσει από την ευθύνη της αυτή ούτε από τη μη εκτέλεση της συμβατικής υποχρεώσεώς της.

35. Πράγματι, έναντι του Brunel και της Επιτροπής, το οφείλον να μεταβιβάσει το ανωτέρω χρηματικό ποσό πρόσωπο ήταν η TVR. Αν η ανωτέρω επιχείρηση αποφάσισε να αναθέσει σε τράπεζα να το πράξει και αν στη χειρότερη των περιπτώσεων εξαπατήθηκε από αυτήν, γεγονός παραμένει ότι παρέμενε υπόχρεη έναντι της Επιτροπής και του Brunel. Η TVR μπορούσε να απαιτήσει από την τράπεζα την αποκατάσταση οποιασδήποτε ζημίας θεωρούσε ότι είχε υποστεί, σε καμία όμως περίπτωση δεν μπορεί να επικαλείται τη μη εκπλήρωση εκ μέρους τρίτου, ξένου προς την αρχική σύμβαση, προκειμένου να δικαιολογήσει την αντικειμενική αθέτηση των ιδίων υποχρεώσεών της έναντι των συμβαλλομένων στη σύμβαση.

36. Άρα, καταλήγω στο συμπέρασμα του υποστατού της συμβατικής αθετήσεως και του καταλογισμού αυτού στην εναγομένη.

Γ — *Η τήρηση των προβλεπομένων από τη διαλυτική αίρεση προϋποθέσεων*

37. Ακολούθως, όσον αφορά τη διαδικασία καταγγελίας της συμβάσεως, όπως προβλέπει το άρθρο 8, παράγραφος 2, στοιχείο d, του παραρτήματος II αυτής, δεν αμφισβητείται, κατ' εμέ, ότι η Επιτροπή την τήρησε με σχολαστικότητα, απευθύνοντας στην εναγομένη, με συστημένη επιστολή της 15ης Απριλίου 1993, τη σχετική όχληση. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή όχλησε την TVR να θέσει τέρμα στην αθέτηση των συμβατικών υποχρεώσεών της εντός προθεσμίας ενός μήνα και την προειδοποίησε ότι, ελλείψει εκτελέσεως, η σύμβαση θα καταγγελλόταν κατ' εφαρμογή της διαλυτικής αιρέσεως. Δεδομένου ότι η εναγομένη δεν έδωσε συνέχεια στην ανωτέρω όχληση εντός της ταχθείσας προθεσμίας, η σύμβαση λύθηκε αυτοδικαίως. Ας προστεθεί ότι, μολονότι η διαλυτική αίρεση δεν προέβλεπε καμία υποχρέωση του είδους, η Επιτροπή επιβεβαίωσε τη λύση της συμβάσεως με μεταγενέστερο έγγραφο της 31ης Ιανουαρίου 1994.

38. Για τους λόγους που προεξέθεσα, εκτιμώ ότι η σύμβαση της Επιτροπής με την TVR λύθηκε αυτοδικαίως κατ' εφαρμογή της διαλυτικής αιρέσεως που περιελάμβανε. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου που προανέφερα, η ένσταση απαραδέκτου που προέβαλε η εναγομένη πρέπει να απορριφθεί, δοθέντος ότι, λόγω της λύσεως της συμβάσεως, η Επιτροπή θεμελίωνε δικαίωμά της να ζητήσει την απόδοση των ποσών που είχε καταβάλει και την αποκατάσταση της ζημίας που είχε υποστεί, χωρίς να φέρει την υποχρέωση, ως εκ των προτέρων και αναγκαία προϋπόθεση, να εγείρει αγωγή δικαστικής λύσεως της συμβάσεως.

IV — Η ουσία της αγωγής

Α — *Η απόδοση του μη εμβασθέντος στο Brunel ποσού*

39. Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να υποχρεώσει την TVR να της επιστρέψει την προκαταβολή των 165 000 ECU που της είχε καταβάλει λόγω της ιδιότητάς της ως συντονιστή της εκτελέσεως της συμβάσεως, ποσού που όφειλε να μεταβιβάσει στο Brunel.

40. Οι σκέψεις που προεξέθεσα στα σημεία 34 έως 36 μου επιτρέπουν να είμαι σύντομος επί του σημείου αυτού. Η TVR πρέπει να θεωρηθεί υπεύθυνη για το γεγονός ότι τα 165 000 ECU δεν μεταβιβάστηκαν στο Brunel, ενώ πρέπει να απορριφθούν οι διευκρινίσεις που παρέσχε για την άμυνά της.

41. Επομένως, εκτιμώ ότι το σκέλος αυτό της προσφυγής είναι βάσιμο και το Δικαστήριο μπορεί να ικανοποιήσει το αίτημα της Επιτροπής, δοθέντος ότι, προκειμένου να τηρήσει τη δέσμευση που είχε αναλάβει έναντι του Brunel, η Επιτροπή υποχρεώθηκε να εκταμιεύσει για δεύτερη φορά το ποσό των 165 000 ECU και να το καταβάλει απευθείας στο τελευταίο [15].

15 — Κατ' εφαρμογή του άρθρου 2, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1103/97 του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 1997, σχετικά με ορισμένες διατάξεις που αφορούν την εισαγωγή του ευρώ (ΕΕ L 162, σ. 1), επιβάλλεται η αντικατάσταση, όσον αφορά το αρχικό ποσό καθώς και τους τόκους, της αναφοράς στο ECU με την αναφορά στο ευρώ και με την ισοτιμία ενός ευρώ ανά κάθε ECU.

Β — *Η επιστροφή μέρους της καταβληθείσας προκαταβολής*

42. Η Επιτροπή ζητεί επίσης την επιστροφή ποσού ύψους 46 307 ECU. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί στη διαφορά μεταξύ των πραγματικών εξόδων της TVR και του ποσού που της κατεβλήθη ως προκαταβολή, συγκεκριμένα ποσού ύψους 65 000 ECU.

43. Για να υπολογίσει το ποσό αυτό, η Επιτροπή έλαβε υπόψη τις ακόλουθες θέσεις που περιλαμβάνονται στο υποβληθέν από την TVR έγγραφο εξόδων:

— 46 675 000 ιταλικές λίρες (ITL) ως εργατικά·

— 3 270 538 ITL ως έξοδα ταξιδίων για την περίοδο από 1ης Σεπτεμβρίου 1991 έως 3 Αυγούστου 1992 και 5 092 963 ITL ως έξοδα ταξιδίων για το δεύτερο έτος·

— 2 396 031 ITL ως έξοδα υλικών·

— 623 391 ITL ως διάφορα έξοδα· και

— 11 667 000 ITL ως γενικά έξοδα.

Το σύνολο των διαφόρων αυτών θέσεων ανέρχεται σε 69 724 923 ITL, εκ των οποίων η Επιτροπή οφείλει να καταβάλει το 50 %, ήτοι 34 862 461 ITL, που ισοδυναμεί με 18 693 ECU. Δεδομένου ότι προκατέβαλε έγκαιρα 65 000 ECU, η διαφορά ανέρχεται, συνεπώς, σε 46 307 ECU.

44. Η δοθείσα στο σημείο αυτό απάντηση της TVR με το υπόμνημά της αντικρούσεως είναι πολύ ασαφής: περιορίζεται να υπογραμμίσει ότι, με την έκθεσή της ελέγχου, η Ernst & Young υπογράμμισε ότι οι υπολογισθείσες από την TVR εργατοώρες αντιστοιχούσαν πλήρως στην πραγματοποιηθείσα εργασία και στο πραγματικό κόστος της. Πρόσθεσε ότι, σύμφωνα με την ίδια έκθεση, το κόστος ανά ώρα εργασίας ήταν μικρότερο δοθέντος ότι υπολογίστηκε με βάση το ισχύον το 1991 κοστολόγιο και όχι με βάση εκείνο του 1992, έτους κατά τη διάρκεια του οποίου πραγματοποιήθηκαν οι εργασίες. Εξ αυτού συνάγει ότι το δεύτερο σκέλος του αιτήματος είναι προδήλως αβάσιμο.

45. Κατ' εμέ, ο πραγματοποιηθείς από την Ernst & Young έλεγχος ελάχιστα μπορεί να υποβοηθήσει προκειμένου να σχηματίσει την κρίση του το Δικαστήριο επί της αξιώσεως αυτής της Επιτροπής. Πράγματι, ο ως άνω έλεγχος αφορά αποκλειστικά το πρώτο έτος της συμβάσεως (ήτοι την περίοδο μεταξύ 1ης Σεπτεμβρίου 1991 και 31ης Αυγούστου 1992), ενώ η διαφορά μεταξύ των διαδίκων επικεντρώνεται στα αφορώντα το δεύτερο έτος έξοδα (ήτοι τα έξοδα που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ 1ης Σεπτεμβρίου 1992 και 26ης Μαΐου 1993) [16].

16 — Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο εκπρόσωπος της Επιτροπής διευκρίνισε ότι ο ορκωτός έλεγχος αφορούσε αποκλειστικά το πρώτο έτος της συμβάσεως επειδή κατά τον χρόνο αναλήψεως του έργου τα υποβληθέντα από την TVR έγγραφα εξόδων ανάγονταν στην περίοδο αυτή.

46. Με το υπόμνημά της ανταπαντήσεως, η εναγομένη ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή ουδόλως απέδειξε ότι ο αριθμός των εργατοωρών που είχε εμφανίσει η TVR είχε «διογκωθεί». Κατά την εκτίμησή μου, εκείνο που πρέπει πρωτίστως να ελεγχθεί είναι το αν η TVR δικαιολόγησε επαρκώς τον τρόπο με τον οποίο είχε υπολογίσει την εργατική δαπάνη.

47. Όπως προκύπτει από τα έγγραφα του φακέλου, η TVR υπέβαλε στις 30 Νοεμβρίου 1993 έγγραφο εξόδων για το δεύτερο έτος της συμβάσεως [17]. Η Επιτροπή απέρριψε το ως άνω έγγραφο με επιστολή της 31ης Ιανουαρίου 1994 και με το αιτιολογικό, ιδίως, ότι, κατά τη διάρκεια συσκέψεως που έλαβε χώρα στις Βρυξέλλες στις 15 Μαρτίου 1993, συμφωνήθηκε με τους αντισυμβαλλομένους ότι από την ημέρα εκείνη επρόκειτο να διακοπεί η χρηματοδότηση ορισμένων προβλεπομένων από τη σύμβαση εργασιών και ότι οι αντισυμβαλλόμενοι έπρεπε να περιοριστούν στην περάτωση της μελέτης σκοπιμότητας [18]. Έτσι, η Επιτροπή κάλεσε την εναγομένη να της αναφέρει λεπτομερώς τις πραγματοποιηθείσες μεταξύ 1ης Σεπτεμβρίου 1992 και 15ης Μαρτίου 1993 εργασίες, καθώς και μετά την ως άνω ημερομηνία μέχρι την καταγγελία της συμβάσεως στις 26 Μαΐου 1993, προκειμένου να μπορέσει να ελέγξει αν είχε τηρηθεί η συμφωνία.

48. Η εναγομένη απάντησε στην ως άνω επιστολή στις 24 Φεβρουαρίου 1994 και υπέβαλε οριστικό υπολογισμό των εξόδων που κάλυπταν όλη τη διάρκεια της συμβά-

17 — Ούτε η Επιτροπή, ούτε, άλλωστε, γεγονός που καταπλήσσει, η εναγομένη θεώρησαν αναγκαίο να προσκομίσουν το έγγραφο αυτό εξόδων ενώπιον του Δικαστηρίου.

18 — Επί του σημείου αυτού, η Επιτροπή συμπεριφέρεται περιέργως εφόσον δεν προσκομίζει ενώπιον του Δικαστηρίου τα πρακτικά της ως άνω συσκέψεως. Εντούτοις, σε υπόμνημα του Brunel που προσκόμισε η εναγομένη επιβεβαιώνεται σε γενικές γραμμές ο ισχυρισμός αυτός της Επιτροπής.

σεως, χωρίς όμως να προσκομίσει την αιτηθείσα από την Επιτροπή πληροφορία. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο η τελευταία επαναδιατύπωσε το αίτημά της με επιστολή της 10ης Μαρτίου 1994.

49. Η εναγομένη απέστειλε στις 15 Μαρτίου 1994 στην Επιτροπή νέο έγγραφο, με το οποίο παρέχονταν στοιχεία για τα έξοδα ταξιδίων του δεύτερου έτους, αλλά καμία πληροφορία σχετικά με την εργατική δαπάνη. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο η Επιτροπή γνωστοποίησε, με έγγραφο της 6ης Απριλίου 1994, στην TVR ότι αποδεχόταν αποκλειστικά τα έξοδα ταξιδίων για το δεύτερο έτος της συμβάσεως, αλλά απέρριπτε την εργατική δαπάνη για την οποία η εναγομένη δεν είχε παράσχει τις αιτηθείσες διευκρινίσεις. Η εναγομένη διαμαρτυρήθηκε κατά της αποφάσεως αυτής με επιστολή της 26ης Ιουλίου 1994, χωρίς όμως, για μια εισέτι φορά, να παράσχει διευκρινίσεις επί της εργατικής δαπάνης για το δεύτερο έτος της συμβάσεως.

50. Προκειμένου να αποφανθεί επί του σκέλους αυτού του αιτήματος της Επιτροπής, το Δικαστήριο πρέπει να στηριχθεί στα έγγραφα που κατέθεσαν οι διάδικοι στη δικογραφία. Πάντως, από κανένα από τα προσκομισθέντα έγγραφα δεν προκύπτει ότι, παρά τις επανειλημμένες αιτήσεις της Επιτροπής προς την κατεύθυνση αυτή [19], η εναγομένη προσκόμισε επαρκή στοιχεία επί των πραγματοποιηθεισών κατά τη διάρκεια του δεύτερου έτους της συμβάσεως εργασιών. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο, νομίζω, η Επιτροπή νομμοποιούνταν να απορρίψει τον προταθέντα από την TVR αριθμό και πρέπει, συνακόλουθα, να γίνει δεκτό το σκέλος αυτό του αιτήματός της.

Γ — *Οι τόκοι*

51. Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 4, του παραρτήματος ΙΙ της συμβάσεως, σε περίπτωση λύσεώς της, ο υπερήμερος συμβαλλόμενος οφείλει να επιστρέψει όχι μόνο τα ποσά που του είχε προκαταβάλει η Επιτροπή αλλά και τους γεγενημμένους σε σχέση με το αντίστοιχο ποσό τόκους από την ημερομηνία λήψεως των προκαταβολών. Το ισχύον επιτόκιο είναι αυτό που εφαρμόζει το Ευρωπαϊκό Ταμείο Νομισματικής Συνεργασίας για τις συναλλαγές του σε ECU, όπως αυτό δημοσιεύεται την πρώτη εργάσιμη ημέρα κάθε μήνα, προσαυξημένο κατά 2 %.

52. Επομένως, η Επιτροπή αξιώνει την καταβολή τόκων επί ποσού ύψους 211 307 ECU (που αντιστοιχεί στο καταβληθέν για λογαριασμό του Brunel στην TVR ποσό των 165 000 ECU, συν 46 307 ECU διαφορά μεταξύ της προκαταβολής και των δικαιολογημένων εξόδων της TVR) με επιτόκιο ύψους 12 % από τις 21 Δεκεμβρίου 1991 [20], ήτοι 69,47 ECU ημερησίως. Η εναγομένη δεν

19 — Με τον τίτλο «Αιτιολόγηση των εξόδων», το άρθρο 36, παράγραφος 4, του παραρτήματος ΙΙ της συμβάσεως ορίζει ότι οι αντισυμβαλλόμενοι οφείλουν να προσκομίζουν όλα τα αναγκαία για τη χρηστή διοίκηση της συμβάσεως στοιχεία εφόσον το ζητεί η Επιτροπή εντός ευλόγων ορίων.

20 — Η Επιτροπή υπολόγισε ότι η TVR είχε λάβει την προκαταβολή τρεις μήνες μετά την εντολή εμβάσματος (που φέρει ημερομηνία 20 Σεπτεμβρίου 1991).

προέβαλε κανέναν ισχυρισμό επί του σημείου αυτού και περιορίστηκε στο να αρνηθεί την κύρια υποχρέωση επιστροφής.

53. Επειδή, κατ' εμέ, η TVR οφείλει να αποδώσει το προαναφερθέν ποσό στην Επιτροπή ως κύρια υποχρέωση, το ίδιο συμπέρασμα ισχύει και για την παρεπόμενη υποχρέωση — ρητώς συμφωνηθείσα από τους συμβαλλομένους — περί καταβολής των συναφών τόκων [21].

Δ — *Η αποκατάσταση των ζημιών*

54. Τέλος, η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να υποχρεώσει την TVR να της καταβάλει αποζημίωση λόγω της ζημίας που υπέστη από την αθέτηση της συμβάσεως. Κατ' αυτήν, οι ζημίες είναι οι ακόλουθες:

— Ορισμένοι από τους υπαλλήλους της διέθεσαν σημαντικό αριθμό ωρών προκειμένου να ελέγξουν τη δραστηριότητα της εναγομένης και να απαιτήσουν τις προβλεπόμενες από τη σύμβαση περιοδικές εκθέσεις υπό τους προβλεπόμενους συναφώς όρους [22].

— Η Επιτροπή υποχρεώθηκε να προσφύγει στις υπηρεσίες εταιρίας ορκωτού ελέγχου προκειμένου να ελέγξει την εργασία της TVR από λογιστικής απόψεως.

— Η Επιτροπή δεν κατέστη δυνατό να επωφεληθεί των πλεονεκτημάτων που προβλέπει το άρθρο 19 του παραρτήματος II της συμβάσεως και να κάνει έτσι χρήση των κτηθεισών γνώσεων χάρη στις έρευνες που είχε χρηματοδοτήσει ή της εκμεταλλεύσεως των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που θα είχαν ενδεχομένως χορηγηθεί με την ευκαιρία αυτή.

— Συνάπτοντας σύμβαση με πρόσωπο που αθέτησε τις δεσμεύσεις του, η Επιτροπή υπέστη ζημία σε επίπεδο αξιοπιστίας έναντι όλων των δυνάμει ενδιαφερομένων να συμβληθούν μαζί της προσώπων.

55. Η Επιτροπή εκτιμά το συνολικό ύψος της αποκαταστάσεως των διαφόρων αυτών ζημιών σε 20 000 ECU, υπό την επιφύλαξη διαφορετικής εκτιμήσεως εκ μέρους του Δικαστηρίου, κατ' εφαρμογή του άρθρου 1226 του ιταλικού αστικού κώδικα, το οποίο προβλέπει ρητώς ότι, εφόσον το συγκεκριμένο ποσό της ζημίας είναι αδύνα-

21 — Σε ερώτηση που υπέβαλα κατά τη διάρκεια της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, ο εκπρόσωπος της εναγομένης ισχυρίστηκε ότι συμφωνούσε με την ερμηνεία εκ μέρους της Επιτροπής του άρθρου 8, παράγραφος 4, δεύτερο εδάφιο, του παραρτήματος II της συμβάσεως, ήτοι ότι η ως άνω διάταξη προβλέπει *σταθερό* επιτόκιο σε περίπτωση λύσεως της συμβάσεως. Δεδομένου ότι οι συμβαλλόμενοι συμφωνούν επ' αυτού, παρέλκει η περαιτέρω εξέταση του ζητήματος, έστω και αν, κατά τη γνώμη μου, η διατύπωση της σχετικής ρήτρας δίδει ίσως λαβή για διαφορετική ερμηνεία.

22 — Η Επιτροπή υπολογίζει σε 56 ώρες ανά υπάλληλο τον αριθμό των απολεσθεισών κατά την εκτέλεση της ως άνω εργασίας ωρών. Υπολογίζοντας σε 52 ECU το κόστος της ανά ώρα εργασίας, το προκύπτον ποσό είναι 2 912 ECU (μολονότι, με το εισαγωγικό της δίκης δικόγραφο, η Επιτροπή αναφέρθηκε, εκ λάθους, σε ποσό ύψους 2 925 ECU).

τον να προσδιοριστεί, εναπόκειται στο Δικαστήριο να το εκτιμήσει κατά δικαία κρίση.

56. Μεταξύ των ζημιών αυτών, το υποστατό των οποίων αμφισβητεί η εναγομένη επιχείρηση, εκτιμώ ότι μόνον η δεύτερη και ενδεχομένως η τρίτη μπορούν να γίνουν δεκτές. Οι δύο άλλες πρέπει να απορριφθούν για τους ακολούθους λόγους:

α) Ο χρόνος εργασίας που αφιέρωσαν αναγκαστικά οι υπάλληλοι της Επιτροπής για την εκτέλεση της αποστολής τους κατά την προγενέστερη της καταγγελίας των συμβάσεων περιόδου δεν μπορεί να εκληφθεί ως ζημία: η παρακολούθηση της εξελίξεως στα πλαίσια των αναληφθεισών συμβατικών υποχρεώσεων του θεσμικού οργάνου εμπίπτει στη συνήθη αποστολή τους. Το ευμετάβλητο της συμβατικής σχέσεως μεταξύ της Επιτροπής και της TVR δεν παρίσταται συναφώς τόσον ασύνηθες ώστε να χρήζει δυσανάλογης προσοχής, σε βάρος άλλων διοικητικών καθηκόντων, που να μπορεί να θεμελιώσει δικαίωμα αποζημιώσεως. Όσον αφορά τη μεταγενέστερη της λύσεως της συμβάσεως περίοδο, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ήδη ότι τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι διάδικοι στα πλαίσια της δικαστικής διαδικασίας δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να θεωρηθούν αφ' εαυτών ως συνιστώντα ζημία χωριστή από την επιβάρυνση των δικαστικών εξόδων [23].

β) Το γεγονός ότι ο ένας εκ των συμβαλλομένων σε συμβατική σχέση όπως η επίδικη δεν εκτελεί όλες τις υποχρεώσεις του και ότι η αθέτηση αυτή συνεπάγεται τη λύση της συμβάσεως σε καμία περίπτωση δεν προκαλεί «απώλεια αξιοπιστίας» έναντι των τρίτων.

57. Ως προς την αδυναμία να επωφεληθεί από τα ενδεχόμενα πλεονεκτήματα εκ της εκμεταλλεύσεως των κτηθεισών γνώσεων ή των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας χάρη στις χρηματοδοτηθείσες έρευνες, κατ' αρχήν, ουδέν εμπόδιο υφίσταται για τον υπολογισμό της συναφούς ζημίας. Πάντως, πρέπει να υπογραμμιστεί ο όλως υποθετικός χαρακτήρας των ως άνω πλεονεκτημάτων στην προκειμένη περίπτωση, δεδομένου ότι η ενάγουσα δεν προσκόμισε κανένα στοιχείο. Πράγματι, η Επιτροπή αναφέρεται σ' αυτά γενικώς και αφηρημένως, χωρίς να προσκομίζει συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία επί των οποίων να θεμελιώνει, τουλάχιστον κατά προσέγγιση, τον υπολογισμό του διαφυγόντος κέρδους. Υπό τις περιστάσεις αυτές, έστω και αν το Δικαστήριο αποφαινόταν κατ' εύλογη κρίση, όπως προβλέπει το άρθρο 1226 του ιταλικού αστικού κώδικα, θα αδυνατούσε να αποφανθεί κατ' εκτίμηση, με αποτέλεσμα σε παρόμοια περίπτωση ο υπολογισμός των ζημιών να πρέπει να χωρήσει «στα τυφλά».

58. Αντίθετα, η αμοιβή (ύψους 6 610 ECU) που η Επιτροπή κατέβαλε στην εταιρία Ernst & Young σε εκτέλεση της συμβάσεως περί ορκωτού ελέγχου είναι επαρκώς πιστοποιημένη για τους σκοπούς του προσδιορισμού του τελικού ποσού των συμβατικών σχέσεων.

23 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 8 απόφαση Επιτροπή κατά Montorio, σκέψη 54.

Το μέρος αυτό των εξόδων πρέπει να καταλογιστεί στην εναγομένη λόγω της παρελκυστικής στάσεώς της μετά τη λύση της συμβάσεως και ελλείψει δικαιολογητικών για ένα σημαντικό αριθμό από τις φερόμενες δαπάνες. Κατά τα λοιπά, η TVR δεν παρέσχε, ούτε με το υπόμνημά της αντικρούσεως ούτε με το υπόμνημά της ανταπαντήσεως, το ελάχιστο επιχείρημα κατά του σκέλους αυτού του αιτήματος περί αποζημιώσεως.

V — Τα δικαστικά έξοδα

59. Δοθέντος ότι η αγωγή πρέπει να γίνει δεκτή σχεδόν στο σύνολό της, λόγω δε του ότι η ενάγουσα υπέβαλε σχετικό αίτημα, η εναγομένη πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα σύμφωνα με το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας.

VI — Πρόταση

60. Ενόψει των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να κάνει δεκτή κατ' ουσίαν την παρούσα αγωγή, υποχρεώνοντας την εναγομένη επιχείρηση να καταβάλει στην Επιτροπή:

— ποσό ύψους 211 307 ευρώ, πλέον τόκων ύψους 69,47 ευρώ ημερησίως, από την 21η Δεκεμβρίου 1991 έως την ημέρα πλήρους εξοφλήσεως του χρέους·

— ποσό ύψους 6 610 ευρώ προς αποκατάσταση ζημιών, και

— τα δικαστικά έξοδα.